२५०·९

॥ वंदेमातरम् ॥

शाहिरी............डफ

पोवाडा २६ वा

राष्ट्रपिता

महात्मा गांधी यांचा पोवाडा

ले.—कविभूषण, महाराष्ट्र शाहीर

प्रल्हादराय जामखेडकर, जळगांव पू. खा.

प्रथम प्रकाशन) मुल्य ६ आणे (शके १८७०

पूज्य बापूजींचें हें काव्य श्रीमंत नथमल सागरमल लुंकड, जळगांव यांना सप्रेम समर्पण.

कविभूषण, महाराष्ट्र शाहीर

प्रल्हादराय जामखेडकर

प्रथम प्रकाशन
१ सप्टेंबर १९४८

मुद्रक
नीलकंठराव एस. पाटील
जनसेवक प्रिंटिंग प्रेस
जळगांव, पू. खा.

सर्वाधिकार
सौ. विभावरीबाई जामखेडकर
यांचेकडे आहेत.

प्रकाशक
पी. आर. जामखेडकर
जळगांव, पू. खा.

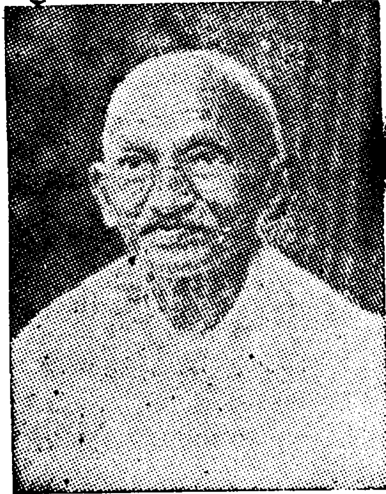

महात्मा गांधीचे स्मृतीस

चार ओळी

ज्याचे आयुष्य सत्य, अहिंसा, त्याग आणि सेवा यांत संपूर्ण खर्ची पडून निरनिराळ्या घटनांनी खच्चून भरलेले आहे त्या अद्वितीय व परमपूज्य राष्ट्र पुरुषाचे बाबतीत सूर्यापुढें काजव्यानीं प्रकाश पाडण्यासारखीच माझी स्थिती आहे. या पेक्षा मी तरी जास्त काय सांगू शकणार !

कारणः—

तुझ्या गुणावर किति वाजवूं
किर्तीचे चौघडे.
तुझे पवाडे गाऊन आम्हीं
देऊं शांतिचे धडे. **शाहीर**

२९२०६

जयहिंद माला

शाहिरी .... डफ

पोवाडा २६ वा

लेखक कविभूषण महाराष्ट्र शाहीर— **प्रल्हादराय जामखेडकर**

महात्मा गांधी यांचा पोवाडा.

अवतरे सत्य कलियुगी । नेसुनी लुंगी । वाजवी पुंगी । भुलवितो मोहन सान थोरास । योगी अवतरे राजकारणांत । म्हणून महात्माजी म्हणूं आम्ही त्यास ॥ धृ० ॥

चौक १ ला

आठराशे एकूण सत्तरीं । पोरबंदरीं । जन्मली स्वारी । ऐकाव भविष्य तुम्ही करमचंद । देशभक्तीचा घेऊनी छंद । उद्धरील कूळ तुमचा हा नंद ॥ विचार चाले आंतले आंत । राजकोटांत । दुय्यम शाळेंत । मांस असावे नित्य जेवणांत । मांस खातांना दुःख हृदयांत । सोडून दिले मांस स्पर्शना त्यांस ॥ मॅट्रीक होतांच पास । लागला ध्यास । उच्च ध्येयास । शिक्षण घेईन परदेशांत । दीन जनतेस ज्ञान देण्यास । बॅरिस्टरी करीन भरत खंडांत ॥ आठराशे आठ्यांशी सालाला । सोडून चालला मातृभूमिला । मातोश्री घेई त्याचें वचनास । परस्त्री सोडा मद्य आणि मांस । ह्या तीन गोष्टी वर्ज तुम्हांस ॥

चालः—

गांधी गेले लंडन शहरांत । वस्ती ती भोजन गृहांत ॥
त्याचा होता हिंदी पोशाख । पहातांच मूर्ख हासतांत ॥

इंग्रज़ी अशी पद्धत । पाहुण्याची टर करतांत ॥
सुधारणा प्रिय म्हणतात । हाडीं मांसीं परकीय द्वेश ॥

चाल—

विचारी आपले मित्राला । रित भात ठावना मला । कसं राहावं पर देशाला । ते तरी सांग आम्हाला । मित्र म्हणे ऐक गोष्टीला । कोट पाटलून चढवि अंगाला । हॅट घाल आपले डोक्याला । वा बोडका फीर रस्त्याला । सुतक्यावानी पगडी तूं घालूं नको डोईला । टॉय बांध आपले गळ्याला । शिकावे नाच गाण्याला । नित्य जावे टाया टायाला । वाटेल त्याच्या घेऊन बायकोला । नाचावे तिच्या संगतिला । चुंबनाची फेर जोडिला । मद्य मांस सेवावं तुम्ही त्याच जागेला । इचार पडला तवां गांधिला । कशी येईल सभ्यता मला । साधा भोळा जीव हा फॅशन करी वेळेला ॥ नाचही येईना पायाला । व्हायोलीन शिकूं लागला । पण जुळेना मुळी ते त्याला । बायबल वाचूं लागला । तरी शांती नाहीं जिवाला । भग्वत्–गिता वाचूं लागला । झटक्यात शांती लाभली त्याचे चित्ताला ॥ (मिळवणी) तीन वर्षे साहुनी त्रास । केला अभ्यास । मिळवूनी यश । मोहनदास निघाला देशीं येण्यास । प्रल्हादराय म्हणे वंद्य जगतांत । म्हणून महात्माजी म्हणूं आम्ही त्यास ॥ १ ॥

चौक २ रा

जरी झाला विलायतेस पास । हिंदी कायदाचा नाहीं अभ्यास ॥ म्हणूनिया गेला मुंबईस । कोर्टांत उभे थरकाप ॥

११२

(मिळघणी) सहा महिने काळ लोटला। याही गोष्टीला। शद्ब उमटेना। म्हणूनि या चकीत न्याय कोटांत। परत चालला राजकोटांत। अर्ज लिहिण्याचें काम हातात ॥ दैवानें दिला मग हात। त्र्याणव सालांत। एप्रिल महिन्यांत। निघाला आफ्रिकेंत जाण्यास। उचितना घरीं स्वस्त बसण्यास। जिवन मरणाची लढाई खास ॥ आफ्रिका खंड प्रचंड। देश उदंड। पाडुनी खांड। गोऱ्यांनी वस्ती केली अटोकाट। स्वार्थावर भीस्त शेती लई दाट। काळ्यांचे कष्ट गोऱ्यांचा थाट ॥

चालः—

उडदांत काळे गोरे। निवडावे काय निवडणारे ॥
हीं प्रसिद्ध साधु वाणी। आफ्रिकेंत येईना कामीं ॥

चालः—

ऐकाव पुढं गोष्टीला। आफ्रिकेंतील इतिहास सांगतो आतां तुम्हाला ॥

चालः—

गोऱ्यांनीं शेती करण्याचा चंग बांधिला ॥ मजुरांची वाण म्हणून नेल हिंदी लोकाला ॥ पांच वर्षे करार केला होता गुलामगिरीला ॥

चालः—

कष्ट केले हिंदी लोकांनीं। घरे बांधली गोऱ्या साहेबांनीं। काम केले लाज सोडूनी। गरज सरता वैद्य हा मरो म्हण ध्या ध्यानीं ॥

चालः—

इतक्यांत गांधीजी आला। बॅरिस्टर कुली हा ठरला ॥

चालः—

डर्बान बंदरी आला ! रस्त्यानें चालत जाताना । हॉटेलांत जेवण जेवताना । सलूनमध्यें केस कापतांना । कोर्टांत सनद घेताना । रेलवेनें प्रवास करताना । विटाळ होतो गोऱ्या साहेबाला । फर्स्ट-क्लास तिकीट असताना । धक्के मारून नेऊन बसविले तिसरे वर्गाला ।।

चालः—

नाताळांतील दुःख हरण्यास । स्थापिली हिंदी कॉंग्रेस ।।
योजिले उपाय आनेक । सत्याची धरुनिया कास ।।
काळया गोऱ्या वर्ण भेदात । झुंजता कष्ट आनेक ।।
मृत्युची छाया घनदाट । परी वीर घालिना भीक ।।

(मिळवणी)

गोऱ्यांनीं मनसुभा केला । उपाय योजिला । हिंदी लोकाला । द्यावे हुसकून आतां येथून । " नाहींतर " जबरदस्त कर द्यावा तुम्ही आणून । कठीण हा काळ आला धावून ।। तनमन धनाची होळी । राख रांगोळी । झाली नाताळीं । गुलाम गिरी नाही म्हणती जगतात । कुली हे नांव देऊनी त्यास । नरकी पचवितो हिंदी लोकांस ।। शह देण्यास झाला तैयार । गांधी नरवीर ।। निघे सत्वर । मातृ भूमिला प्रथम येण्यास । हिंदी लोकांची दैना वदण्यास । व्याख्याने देई ठायाठायास ।।

चालः—

पांडवाचा कृष्ण सहकारी । दिनांचा गांधी कैवारी ।।
परतून चाल्ला वीरवर । संगतीला होता परीवार ।।
डर्बानचे येता बंदर । गोऱ्यांशीं लढा अनिवार ।।

चालः—

गांधिला करूं आम्ही ठार। चोहिकडे अेकच सूर ॥

चालः....

लॅटन बोले गांधिला। दिवसांच जावे घराला। कुटुंबास रवाना करावे पहिल्या झटक्याला ॥ मोहनदास लागता मार्गाला। गोऱ्यानीं वेढा तवा दिला। वेढ्यात गांधी अडकला। दगडाचा मारा मग केला। लाथ बुक्या नाही गनतिला। लहानथोर मारतो थपाडिला। सुपरिटेंन्टची पन्नि धावली त्याचे मदातिला ॥ गांधी गेले आपले घराला। गोरे धावले त्याच बाजूला। गांधी द्यावा आमचे ताब्यात। लक्षांत ठेवा गोष्टीला। डोळ्या देखत जाळून टाकू आम्ही तुमचे घराला ॥

(मिळवणी) पोलिस साहेब धावला मदतिला। वेष बदलला। गांधी चालला। चोरावर मोर निघाला खास। कृष्ण परत्मा साह्य तो त्यास। मोहन वाचविला बीन बोभाट ॥ तीन पौंड प्रत्येकी कर। डोईजड फार। होता खरोखर। सत्याग्रह केला त्यान जोरदार। कर आजीबात नाही देणार। जाऊं तुरूंगात तेच घरदार ॥

चालः—

गांधीला कैद तो केला। कित्येक लोक जोडीला ॥
तुरुंगात ठेवल सर्वाला। मृत्यूची माळ कैकाना ॥

चालः—

शौचकूप साफ करण्याचे गांधीला ॥ वीस वर्षे काळ लोटला सामना देतांना ॥

चाल:—

यातना आबाल वृद्धांना । स्त्रीया मुलें गेली तुरुंगाला । कस्तूरबाही त्यांचे जोडिला । सत्याग्रह सर्व भागाला । संपही त्यांत भरतीला । खिळखीळी केली भांडवलशाही जय गांधीला ॥

(मिळवणी) एकोणाविसशे चौतिस साळाला । गांधी चालला । मायभूमिला । काळ्या गोऱ्यांचा लढा मिटवून । प्रल्हाद-राय म्हणे यश घेऊन । हिंदुस्थानात आला परतून ॥२॥

चौक ३ रा

मोहनदास सत्याग्रही वीर । धीर गंभीर । पराक्रमी थोर । कीर्ति पसरली सर्व लोकांत । चंपारण्याचा लढा लढण्यास । धावा गांधीजी राखावी लाज ॥ मळेवाले करिती हाल हाल । गोरीही वाळ । लावूनी नीळ । चेतवून गुलामगिरीचा जाळ । घालिती गळ्यांत वेठीची माळ । लाथा बुक्यांचा झाला सुकाळ ॥

चाल:—

प्रत्यक्ष पाहुनी वेळ । योजना करी बीन मोल ॥
चंपारण्यीं गेला धावून । सत्याची ध्वजा घेऊन ॥
सरकारी झाली मदत । अन्याय दूर करण्यांत ॥
साबरमतीस केला आश्रम । स्पर्शास्पर्श मानिना भेद ॥

चाल:—

खेडा जिल्हा गुजराथ प्रांताला । एकोणाविसशे सतरा सालाला । दुष्काळ त्यांचे वाट्याला । त्राण नाहीं सारा देण्याला । इचार पडला तवां लोकाला । माफी द्यावी म्हणे आम्हाला ।

कलेक्टरला चेव मंग आला । जप्तीचा खटाटोप झाला । कांहीं लोक गेले तुरुंगाला । तवा कळून चुकल साहेबाला । तहकुबी धावी रयतेला । झाला समेट सत्याग्रह थांबला जागचे जागेला ॥

(मिळवणी) ब्रिटीशावरी होता विश्वास । त्याचा हमखास । सतरा सालांत । सैन्य भरतीची केली चळवळ । श्रम जाहले त्यांत अनिवार । कसोटी लागली नाहीं कसास ॥ एकोणाविसशे एकोणावीस सालाला । कायदा तो केला । आठरा मार्चला । काळा कायदा हो म्हणती जन त्यांस । निषेधाच्या सभा जाग जागेस । हरताळ नेमिला तीस तारखेस ॥

चाल: —

लोकांचे मत कळण्याला । हरताळ सहा तारखेला । घोटाळा कांहीं तो झाला । वेळेवरी तारा नाहीं गेल्या । पंजाबांत कहर मंग झाला । जालियनवाला बाग सभेला । नेमिला योग्य समयाला । हजारोंनीं लोक तो आला । लष्करी लोक धावला । जनरल डायर म्होरक्या तो त्याला । ओडवायर साह्य घटनेला । सुचनेवाचून गोळीबार तो केला ॥ शेकडोशें मुर्दे जागेला । कित्येक घायाळ झाला । लहान थोर नाहीं पाहिला । बायकांही त्यांत भरतिला । दारूगोळा जवा संपला । बंद केल तवां फैरीला । हाल हाल केले पाणी दिलं नाहीं पिण्याला ॥

चाल:—

लष्करी कायदा मंग केला । फटके मारले लहान थोरांना । कांहीं लोक ते दिले फासाला । हद्दपारीही कांहीं लोकांना । हर-

कीसन लालाजी भला । काळ्या पाण्याची शिक्षा ती त्याला । पुढ मिनिस्टरी माळ गळ्याला । ऐकावर दादा ॥ फरफटत ओढले कैक माणसांना । कैदेंत डांबल कांहीं लोकांना । वीज बंद ही केली समयाला । पाण्याचा सांठा त्यान अडविला । मार्शल लॉचा खवीस उठविला । न्यायनिती ही गेली खड्याला । ऐकावर दादा॥ (मिळवणी) असे पाहून सारे अनाचार । खवळला वीर । बोले सत्वर । सत्याग्रह मात्रा माझी जोरदार । हिंदी जनतेला एक आधार । करील कॉंग्रेस कार्य भरदार ॥ लाल, बाल, पाल धुरंधर । हिंदुस्थानभर । फिरून पुरेपूर । शिकविती एक मंत्र आपणास । स्वराज्य मिळवावे भरत खडास । तरीच सार्थक जन्माचें खास ॥ लोकमान्य धीर गंभीर । मुत्सद्दी वीर । युद्ध चतुर । नित्य तळमळ त्याचे जिवास । हटवीन बलाढ्य सामराज्यास । म्हणता म्हणतांना गेला स्वर्गास॥ टिळकांचे हातील सुत्र । अती पवित्र । करून एक छत्र । मोहनदास झाला राष्ट्र आधार । व्यर्थ बडबड केली त्वां ठार । गर्जती तुझाच जयजयकार ॥

चाल—

मन मोहल्यांत चाले विचार । हातीं येईल कसा कारभार ॥
सत्याग्रहाचे वळसे जोरदार । द्यावे आतां हिंदुस्थानभर ॥
त्याचा आहे मला अनुभव । शत्रुला पुरा रडवीन ॥

चाल—

नाताळांत गोऱ्यावर लावला त्यान तो तुरा ॥ सत्याग्रहांत पटाईत पहिला होता तो खरा ॥ तोच प्रयोग दावितो तुम्हास

येथे झरझरा ॥ भरवावी कॉंग्रेस तुम्ही आतां सत्वरा । स्पेशल कॉंग्रस ठराव केला तो पुरा ॥ असहकारानें ब्रिटीश गाडावा पुरा ॥ (मिळवणी) देशांत फिरून सैरा वैरा । व्रत आचरा । मागे नच सरा । चालवून शांती युक्त संग्राम । राज यंत्राला धक्के जोरदार । दडपशाहिचा कहर उडणार ॥ ३ ॥

चौक ४ था

कॉंग्रसनें ठराव तो केला । देऊन चित्ताला । ऐका सदरेला । पूर्ण स्वातंत्र्य मान्य आम्हास । कायदे भंगास होऊन तैयार । सत्याग्रहीवीर आतां लढणार ॥

चाल—

सी. आर. दास तो गेला । सोडूनी अर्ध्या वाटेला ॥
सायमन साहेब आला । लोकांस आवळा देण्याला ॥
बहिष्कार शस्त्र हें त्याला । ठणठणीत जाब देण्याला ॥
लाहोरांत लाटीमार झाला । लालाजी आले कामाला ॥

चाल—

मिटाचा कायदा मोडण्याला । अेकोणीशें तीस सालाला । गांधीनें कूच तो केला । दांडी मार्च म्हणती हो त्याला । आश्रमातून निघाले पायीं पायीं जाण्याला ॥ गांवोगांव जागृती करीत पहा चालला ॥ पांच मार्चला गेला दांडिला । सहा अेप्रील रोजी मिटाचा कायदा मोडिला ॥ पण धरले नाही गांधिला । सत्याग्रह गावोगांवाला । धडाक्यानें सुरु तो झाला । धरपकड रोजचे रोजला। जंगल सत्याग्रहही सुरू त्याच वक्ताला। चिरनेला गोळीबार

झाला । धडधडा त्याच वेळेला । कांहीं लोक ठार जाहला । गोळीनें मामलेदार मेला । ईश्वर देतो न्यायाला । त्यांचेच हुकमानें त्यांचा प्राण घेतला ॥ राजनामे देती नौकरीला । पाटील सोडती वतनाला । धुमाकुळ उडाला बघा चारी मुलखाला ॥

चालः—

हातघाई आली नेटास । लाठीमार नित्य नेमास ॥ गोळीबार त्याचे जोडिस । कोण भितो असल्या गोष्टीस ॥

चालः—

प्राणावर उदार जो झाला । त्याला भिती कशाची बोला । कांहीं मुकलें आपले प्राणाला । कांहीं गेले कैदखान्याला । शिरोड्यावर हल्ला मग केला । पांचशेत्र्याशीं लोक गन्तीला । मीठ लुटलं त्याच दिवसाला । दिलं वाटून गरीब लोकाला । दुसरे दिवशी मीठही गेल त्याच रस्त्याला ॥

चालः—

हुकुमशाही पेटली हट्टाला । पकडले तीनशे लोकाला ॥ लाठीमार त्यांचे वाट्याला । स्लो काम होता बघण्याला ॥

चालः—

त्याचे शद्ब सांगतो तुम्हाला । असे प्रकार दिसतां डोळ्याला । लाज वाटते इंग्लीश मनाला । जळफळत जागचे जागेला । लेख दिले आपले पत्राला । तीन तारखेस गांधीजी मध्यरात्रीं कैदेला ॥ खुलं मैदान दडपशाहीला । घोडेस्वार तुडवी माण-

साला । प्राणाची पर्वा कोणाला । तवा कोड पडलं ब्रिटिशाला । मंग इचार केला सदरेला । तडजोड हवी देशाला । दिलं सोडून त्यांनीं गांधीला । जोडिस जव्हार नेहरूला । सौदा पटला नाहीं वेळेला । पुन्हा कोंडल त्यांनां कैदेला । गोलमेज परिषद राहिली जागचे जागेला ॥ बहिष्कार अस्त्र जनतेला । त्यांनी दिल योग्य समयाला । निरोधन ठायाठायाला । मुंबई प्रकार काय झाला । परदेशी वस्त्रे घेऊन चालले विक्रीला ॥ बाबुगेनु आडवा तो आला । प्राण गेला मोटारीखाली पर्वा ना त्याला ॥ अमर झाला हिंद देशाला । चिरस्मरण त्याच राहाण्याला । बाबुगेनु नांव तें दिलं त्याच रस्त्याला ॥

(मिळवणी) पोलिसांची ऐकात्री लिला । शाळाकालेजाला । खेड्यापाड्याला । गोळीबार होतो नित्य नेमास । बेगुन्हा होती विचारे ठार । जखम्यांची दाद कोण घेणार ॥ **चाल:—**

गोरसनाला प्रकार काय झाला । स्वयंसेवक त्यांनीं तुडविला । मुसलमान त्यांचे जोडिला । राग येता सर्व जनतेला । पोलिस कोंडला त्यांनीं शाळेला । आग लावून पोलिस जाळण्याचा बेत ठराविला ॥ **चाल:—**

स्वयसेवक धावले मदतिला । प्राण दान दिले पोलिसाला ॥ पुन्हां सोडल त्यांनीं गांधीला । समेटाची भाषा करण्याला ॥ **चाल:—**

दुर्दैवी घाला तो आला । मोतिलाल चालला स्वर्गाला । मरतांना म्हणाला गांधीला । शेवटची इच्छा ही मला । स्वातंत्र्य हवे देशाला ! बंदीवान देशामध्यें मृत्यू नको तो मला ॥ वेळ

भरतांच कांटान नेळ मोतिलालाला ॥ **चालः—**

समेट झाला एकमेकांत । गांधी आयर्विन करार म्हणतात ॥
विलायतेस गेला टाकोटाक । गोलमेज सभा करण्यास ॥
सत्याग्रहानें केली मात । स्वराज्याचा पुरविला हेत ॥
स्वराज्याचे मिळवूनी हक्क । परतला गांधी देशांत ॥
(मिळवणी) विजयाची परवाना त्याला । त्याचे संघाला । मंत्र शिकवीला । निःशस्त्राचें राजकारणांत । प्रल्हादराय म्हणे वंद्य जगतात । म्हणून महात्माजी म्हणूं आम्ही त्यास ॥४॥

चौक ५ वा

हरीजनासाठीं तळमळ त्याचे आंतरी ॥ जातीय वादावर उपोषण तो करी ॥ एरवड्यावर करार जाहला दलितावरी ॥ मुख पत्र काढीले हरीजन कैवारी ॥ **चालः—**

१९३३ सालाला । ३१ जुलै महिन्याला । गांधिजी ठेवलें कैदेला । आगष्टचे ४ तारखेला । दिल सोडून त्यान गांधिला । टाकोटाक पकडूनी त्याला । वर्षाची शिक्षा ती दिली महात्मा गांधिला ॥ **चालः—**

१९३४ सालांत । गांधिजी गेले बिहारांत ॥
भूकंपानें लोक ते त्रस्त । महात्माजी धैर्य त्या देत ॥ **चालः—**

मग आला पुणे शहराला । महात्म्याचा जीव घेण्याला । बॉम्ब फेकला कुणी रस्त्याला । जखमा झाल्या सात लोकांना । आयुष्याची दोरी बळकट धक्का ना त्याला ॥ ऑक्टोबर २४ तारखेला । गांधिजी सोडती कॉंग्रेसला । वेळोवेळीं मार्ग दर्शन देती नेत्यांना ॥ **चालः—**

वर्ध्याजवळ सेवा ग्रामाची केली स्थापना ॥ २२ आक्टोंबर ३६ साल ते त्याला ॥ चळवळींचे मुख्य केंद्रही त्याच ठायाला ॥

चालः—

१९३९ सालाला । राजकोटचा लढा लढविला । उपवास सुरूं जाहला । व्हॉईसराय धावला मदतिला । आपसांत समजोता झाला । अन्याय दूर तो केला । मार्चचे ७ तारखेला उपवास सोडिला ॥ **चालः—**

१९४० सालांत । गांधिजी काय म्हणतात ॥

नका साह्य करु युद्धांत । काय फायदा हिंद देशांस ॥ **चालः—**

वैयक्तीक सत्याग्रह ज्याचा त्यानें करावा ॥ संमती दिली गांधिनीं भडका उडविला ॥ विनोबा नेहरू आझाद कोंडले कैदेला ॥

चालः—

मार्चचे आठ्ठावीस तारखेला । बेचाळीस साल. ते त्याला । क्रिप्स आला दान देण्याला । कोरा चेक त्याचे संगातिला । असा अभिप्राय गांधींचा त्याच वक्ताला ॥ आगष्टचे ८ तारखेला । चलेजावचा ठराव जाहला । आगष्टचे ९ तारखेला । ब्रिटिशांनीं कावा काय केला । पहाटेचा मुहूर्त तो त्याला । कैद करून त्यांनीं गांधिला । आगखान महालांत कोंडल त्याच दिवसाला ॥ महादेव देसाई भला । मृत झाला त्याच जागेला । फेब्रुवारी २२ तारखेला । कस्तूरबांचा अंत जाहला । समाधी त्याच ठायाला । ६ मे ४४ सालाला । बीन शर्त सोडल त्याजला । ४६ साल डिसेंबरच्या २६ तारखेला ॥ दंगल भागांत गेला फिरण्याला । ४७ पांच तारखेला । जानेवारी महिना तो त्याला । जातिनिशी गेला

नौखाली शांत करण्याला ॥ मे महिना पांच तारखेला। सत्तेचाळीस सालहि त्याला । ब्रिटीशांना देतो धमकिला । जा निघून तुमचे देशाला । सत्तेचाळीस साल गन्तिला । आगष्टचे १५ तारखेला । स्वातंत्र्य हिंद देशाला । स्वराज्याचा लढा संपला त्याच दिवसाला ॥ जानेवारी २० तारखेला । ४८ साल ते त्याला । काळ आला होता नेण्याला । बॉम्बनें हल्ला तो केला । काळ आला होता पण वेळ नव्हती वाचला ॥ सरकारनें पकडलं त्याला । त्यावेळी महात्मा बोलला । क्षमा करा तुम्ही त्याजला । जानेवारी ३० तारखेला । सायंकाळी ५ वाजतांना । प्रार्थनेस महात्माजी आला । काळ होता तेथे टपलेला। वदूनी पदकमलाला । काय म्हणला तवां गांधिला । कां वेळ लागला आजला । प्रार्थनेच्या ठाईं येण्याला । महात्माजी देती जावाला । आज उशीर थोडासा झाला । तोच पिस्तूल त्यान उडविला । एक गोळी लागता पोटाला । धाडकन पडला धरणीला । राम राम शब्द तो गांधी मुखांतून आला ॥ **चालः—**

टाकोटाक धरल लोकांनी खुनी माणसाला ॥ बीर्ला भवनांत नेला महात्माजी त्याच वेळेला ॥ तावडतोब डॉक्टर आले त्यांचे सेवेला ॥ यश आले नाहीं ते मुळी त्यांचे हाताला ॥ ५ वाजून ४० मिनिटांनी प्राण तो गेला ॥ **चालः—**

गांधिजीचें निधन ऐकून देश सारा हादरला । जो तो मनीं खिन्न जाहला ॥ तुकडे तुकडे होती मनांचे हृदयहार करपला । डोळ्यांतून अश्रुपूर चालला ॥ उदासवाणा देश दिवाणा जणूं काय भासला । गांधी एक मंत्र चालला ॥ पुत्रशोक तो जाळी

मातेला तसा जाळी जनतेला । हाय तो गांधी कसा वधीला ॥ हळहळती तें देशोदेशी देऊन मानाला । तया स्तव खेद व्यक्त केला ॥ चंद्राविण ती जशी कमालिनि (वा) पतीविण आबला । तशी गत झाली आज भूतला ॥ हिंद मातेच्या कंठातील हा दिव्य मणी हरपला । शांति दूत अजरामर जाहला ॥

चाल—

त्वेशाची तिरमीरी आली । बामना कुणीना वाली ।
जाळपोळ लुटाल्दूट केली । खूनाची सीमा जाहली ।
द्वेषाची पेटतां होळी । कांहीं मनें तृप्त जाहली ।
प्रार्थना प्रभु पद कमली । जात पात तोड या काली ।

(मिळवणी) मोहन ब्रिज तो लाला । गेला धामाला । भरत-खन्डाला । तसा हा मोहन गेला स्वर्गांत । सत्य अहिंसेचा नेता जगतांत । प्रल्हादरायाचे वंदन महात्म्यास ॥ ५ ॥

जयहिंद

महात्मागांधींच्या आयुष्यातील महत्वाच्या दिनदर्शिका

जन्म. पोरबन्दर २-१०-१८६९ मृत्यू, दिल्ली ३०-१-४८

महात्माजींचा तुरुंगवास, दक्षिण आफ्रिका

(१) १०- १-१९०८ जोहॉन्सबर्ग २ महिन्याची साधी

(२) १५-१०-१९०८ प्रिटोरिया व होल्कस्रष्ट २ म. साधी

(३) १९१३ पामफोर्ड जामिनावर सुटका

(४) ८-११-१९१३ स्टॅंडर्टन जामिनावर सुटका

(५) ९-१२-१९१३ डंडी ९ मं. सक्त म. ८ डिसेंबरला सुटका

—: हिंदुस्थान :—

(६) १०- ४-१९१९ कोसीला येथें अटक करून मुंबईस आणून सोडले.

(७) १८- ३-१९२२ देश द्रोहासाठीं सहा वर्षाची शिक्षा ७।२।१९२४ ला सुटका

(८) ५- ५-१९३० विना चौकशी अटक ३१ मध्ये सुटका

(९) ४-१-१९३२ विना चौकशी अटक ८–५–३३ मध्ये सुटका

(१०) ३१-७-१९३३ विना चौकशी अटक ४-८-३३ मध्ये सशर्त सुटका

(११) ४-८-१९३३ एक वर्षाची शिक्षा २३–८–३३ ला सुटका

(१२) ९-८-१९४२ वीना चौकशी अटक आगाखान महालांत ठेवलें ६-५-४४ मध्ये सुटका

महात्माजींचे उपवास

(१) १९१३ फिनीक्समध्यें १ आठवडा नैतिक अध:पाताकरितां

(२) १९१४ फिनिक्समध्यें पुन्हां त्याच कारणाकरितां १४ दिवसांचा

(३) १२- ३-१९१८ अमदाबादमध्यें संपाबाबत ३ दि.

(४) १३- ४-१९१९ साबरमतीचे रेल्वे रूळ काढल्याबद्दल ३ दि.

(५) ९-११-१९२१ जातीय दंगली करितां मुंबईस ५ दिवसाचा

(६) फेब्रुवारी १९२२ बारडोली चौरीचुरा प्रकर्णी ५ दि.

(७) १८- ९-२४ दिल्लीकडील जातिय दंगलीसाठीं २१ दि.

(८) २४-११- २५ साबरमती आश्रमातील लोकांचें अपराधा-करितां ७ दिवसाचा

(९) ३- ३- ३० राजकोटात ५ दिवस

(१०) २०- ९- ३२ कम्युनल अवॉर्ड विरुद्ध ६ दिवसांचा

(११) २२-१२-३२ अप्पासाहेब पटवर्धनाकरितां

(१२) ८- ५- ३३ येरवड्यास आत्मशुद्धी करितां २१ दि.

(१३) १५-८-३३ सरकारचे निशेधाकरितां

(१४) जुलै १९३४ हरीजन चळवळीसाठी ७ दि.

(१५) १०- २- ४३ आगाखान महालांत ३ दि.

(१६) १- ९-४७ कलकत्यातील जातीय दंगलीकरितां ४ दि.

(१७) १३- १-४८ दिल्ली जातीय ऐक्यासाठीं ५ दि.